

RITUELEN OP DE LEVENSWEG

6 dagdelen (dagdeel=2 ½ uur)

Docent: drs. H. (Henk) van den Berg

Doelstelling

Wij zien in onze maatschappij een afnemende betrokkenheid bij het kerkelijk leven en een toenemende behoefte aan persoonlijke en betekenisvolle rituelen, vooral bij bijzondere, ingrijpende gebeurtenissen in het menselijk leven rondom liefde, lijden en dood. Het vak 'Rituelen op de levensweg' plaatst de behoefte aan betekenisvolle rituelen in het perspectief van een overstijgend geheel, het Wonder, (het) God(delijke), of welke woorden men hiervoor toepasselijk vindt. Studenten maken kennis met de betekenis van rituele - en liturgische vormgeving in het persoonlijk leven en binnen het verband van een (geloofs)gemeenschap. De studenten maken kennis met de structurerende factoren van een ritueel en de theologische bronnen van deze factoren. De studenten oriënteren zich op hun eigen positie binnen het brede spectrum van levensbeschouwingen en religieuze tradities en ontwikkelen een eigen 'handschrift' in de expressie van zingeving en spiritualiteit. De studenten worden (enigszins) wegwijls gemaakt in het zelf ontwikkelen en uitvoeren van rituele of liturgische vormen.

Tijdens de colleges wordt veel aandacht gegeven aan de praktische mogelijkheden om rituelen toe te passen. Het gaat hierbij om:

- de overgangsmomenten in het leven (bijvoorbeeld bij geboorte, relatievorming, sterven);
- bijzondere situaties van vieren en gedenken (bijvoorbeeld bij huldigingen, collectieve herdenkingen);
- kwetsbare situaties van mensen (bijvoorbeeld bij verlieservaringen, ernstige ziekte, beëindigen van relaties);
- het structureren van de dag en het jaar;
- het vormgeven van de eigen spirituele weg.

Al deze mogelijkheden kunnen zowel binnen als buiten het verband van een (geloofs)gemeenschap gezien worden.

In de colleges wordt stilgestaan bij de eigen positie en ontwikkeling van de studenten binnen dit veld.

Overzicht van de colleges

College 1

Rituele vormgeving van ruimte en tijd

Onderwerpen:

- jaarcyclus en feesten
- cyclisch en lineair
- verschil liturgie en ritueel
- verband tussen spiritualiteit en liturgie

College 2

De structuurdimensie van ritueel

Onderwerpen:

- structuur van rituelen
- orden van dienst van verschillende typen vieringen
- structuur van vieringen buiten de zondagsdienst

College 3

De inhoudsdimensie van ritueel

Onderwerpen:

- symboliek
- symbolische taal
- beeldende kunst
- muziek

College 4

Ritueel in de context van de praktijk

Onderwerpen:

- traditioneel en experimenteel
- religieus en seculier
- institutioneel en vrij

College 5

Rituele retorica

Onderwerpen:

- de plaats en functie van een toespraak in een ritueel
- stappen om tot een goede toespraak te komen
- schrijven en uitspreken van een toespraak

College 6

Vormgeven aan (eigen) spiritualiteit

Onderwerpen:

- mystiek leven
- vormen van meditatie en gebed

Werkvormen in de colleges

- hoorcollege
- rituele- en liturgische werkplaats
- groepsgesprek
- zingen
- meditatieve oefeningen
- logboek
- procesnota

Literatuur:

Verplicht

- B. Dicou, C. Kruijff, J. Röselaers (red.), *Ons leven vieren, Remonstranten en anderen over liturgie, met een ruime keus aan teksten en rituelen uit de praktijk*, Utrecht, 2019, ISBN 978 90 435 3091 0, ISBN e-book 978 90 435 3092 7.
- H. de Dijn, *Rituelen - Waarom we niet zonder kunnen*, Kalmthout, 2018.

Aanbevolen

- M. van Leeuwen, *Van feest naar feest. Over de christelijke feesten. Hun geschiedenis en betekenis*, Amsterdam, 2004.
- P. Oskamp en N. Schuman (red.), *De weg van de liturgie. Tradities, achtergronden, praktijk*, Zoetermeer, 1998.
- Sj. Körver, E. Olsman, S. Rosie (red.), *Met lichaam en geest. De rituele competentie van geestelijk verzorgers*, Utrecht, 2021.

Overige relevante literatuur

- M. Barnard en P. Post, *Ritueel bestek. Antropologische kernwoorden van de liturgie*, Zoetermeer, 2001.
- C. Berkvens-Stevelinck, *Vrije rituelen. Vorm geven aan het leven*, Zoetermeer, 2007.
- C. Berkvens-Stevelinck en S. de Vries, *Vieren en brevieren. Liturgische bouwstenen voor kleine geloofsgemeenschappen*, Zoetermeer, 2009.
- *Dienstboek – een proeve – Schrift, Maaltijd, Gebed*, Zoetermeer, 1998.
- *Dienstboek – een proeve – Leven, Zegen, Gemeenschap*, Zoetermeer, 2004.
- K. Douwes, 'Gebed na het gebed', in: R. Benjamins, J. Offringa en W. Slob (red.), *Liberaal christendom. Ervaren, doen, denken*, Vught, 2016, p.132-138.
- A. Jonges, "Tussen sleur en spel. Over de liturgie", in: R. Benjamins, J. Offringa en W. Slob (red.), *Liberaal christendom. Ervaren, doen, denken*, Vught, 2016, p.124-131.
- J. de Jongh, *Liturgie maken. Werk- en tekstboek bij de voorbereiding van diensten en vieringen*, 's-Gravenhage, 1990.
- K.-W. de Jong (red.), *Verbindend vieren. Spelen met vormen en stijlen in de eredienst*, Zoetermeer, 2013.
- *Liedboek. Zingen en bidden in huis en kerk*, Zoetermeer, 2013.
- G. Lukken, *Rituelen in overvloed. Een kritische bezinning op de plaats en de gestalte van het christelijke ritueel in onze cultuur*, Baarn, 1999.
- A. Ochtman-de Boer, *Nieuwe rituelen. Vorm geven aan de belangrijke momenten in je leven*, Baarn, 2015.
- C. Venhorst en B. Mathijssen, *Dood. Wegwijs in de Nederlandse uitvaartcultuur*, Almere, 2017.
- *Zangen van zoeken en zien. Oecumenische liedbundel*, Utrecht, 2015.

Websites

- www.schriftlezing.nl. Op deze site zijn de lezingen te vinden voor de komende zondag, alternatieve lezingen, plus een vertaling van de betreffende passage (via de bovenste, horizontale balk). Ook kun je via de site het pdf-bestand raadplegen van het oecumenisch leesrooster 2015-2016 en 2016-2017 (via de site van de Raad van Kerken, in de verticale balk).
- www.kerklied.net. Op deze site staan liedsuggesties bij de lezingen van het oecumenisch leesrooster.
- www.liedboekcompendium.nl: allerlei soorten achtergrondinformatie bij de liederen uit het Nieuwe Liedboek: toelichting bij teksten en melodieën, suggesties voor gebruik in de liturgie en biografische gegevens over dichters en componisten.
- www.boekencentrumtijdschriften.nl. Het tijdschrift De Eerste Dag biedt een keur aan materiaal: tips voor uitleg van de bijbeltekst, voor liederen, gebeden, gedichten, afbeeldingen en geschikt materiaal speciaal voor kinderen. In te zien via de site van het Boekencentrum.
- www.kerkdienstgemist.nl. Via deze site vind je een archief van honderden te beluisteren of te bekijken vieringen, zowel protestants als katholiek.
- www.pkn.nl/eredienst. Met links naar allerlei soorten materiaal, onder andere naar het Dienstboek.
- www.boekwinkeltjes.nl, voor goede en goedkope tweedehands boeken.

Verwerkingsopdracht

De verwerkingsopdracht bestaat uit het ontwerpen, beschrijven en (zo mogelijk) uitvoeren van een rituele- of liturgische samenkomst. Toetsing bestaat uit de beoordeling van het leerproces aan de hand van de ingeleverde procesnota's en de beoordeling van de kwaliteit van de verwerkingsopdracht.